

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΘΕΤΙΚΗΣ ΤΑΚΤΙΚΗΣ (1).

Ἡ στρατηγικὴ προετοιμάζει τὰ μεγάλα κτυπήματα, δὲν δυνάμεθα ὅμως ὡς ἐκ τούτου νὰ ἰδρύσωμεν αὐτὴν εἰς ἐπιστήμην κυρίαν καὶ ἀνεξάρτητον, διότι ἔχει ἀπόλυτον ἀνάγκην βοηθοῦ τινος, οὗτος δὲ εἶναι ἡ τακτικὴ, ἣτις καὶ τὴν συμπληροῖ. Χωρὶς αὐτῆς ἡ στρατηγικὴ εἶναι μηδὲν, ἄνευ ἐννοίας καὶ ἄνευ σκοποῦ. Ὁ Φριδερίκος εἶχε τότεν σμικρὸν τὸ αἰσθηματικῆς πειραματικῆς στρατηγικῆς, ὥστε εἰς τὴν πρώτην αὐτοῦ μάχην τῆς Μολδίτζ ἀρῆκε σχεδὸν ἐθελουσίως τοὺς Αὐστριακοὺς νὰ λάβωσι θέσιν ἐπὶ τῶν νώτων αὐτοῦ καὶ ὅμως ἠδυνήθη νὰ νικήσῃ, ὡς ἐνίκησε καὶ Κάρολος ὁ 6^{ος} εἰς Φορνοῦ (Fornoue). Ἡ πειραματικὴ ἢ θετικὴ στρατηγικὴ ὀλίγον ἐνδιαφέρεται εἰς τὰς παραδεδεγμένας ἐκφράσεις, σημεῖα στρατηγικά—γραμμαὶ στρατηγικαὶ—βάσεις ἐπιχειρήσεων—μέτωπον ἐπιχειρήσεων—γραμμαὶ τῶν ἐπιχειρήσεων ἀπλαῖ, διπλαῖ, πολλαπλαῖ — πορεῖαι στρατηγικαὶ κατὰ μέτωπον, πλευρικαὶ, ὀπισθοχωρητικαὶ, ἐπιθετικαὶ, ἀμυντικαὶ (Ἴδὲ περὶ ὄλων τούτων τὸν Ζομινί [Jomini] ἐν τῇ πραγματείᾳ αὐτοῦ περὶ τῶν μεγάλων τοῦ πολέμου ἐπιχειρήσεων). Πραγματικῶς ἡ σπουδὴ τῆς ὑποθετικῆς ἢ μεταφυσικῆς στρατηγικῆς δὲν εἶναι τῆς δυνάμεως ὅλου τοῦ κόσμου. Πρὸς κατάληψιν αὐτῆς ἀνάγκη νὰ προετοιμασθῆτις

(1) Σχετίζεται μετὰ τὸ ἄρθρον τὸ καταχωρισθὲν εἰς τὸ ΚΖ' φυλλάδιον μετὰ ἐπιγραφὴν «Βίαγωγὴ εἰς τὴν ἐπιστήμην τοῦ νεωτέρου πολέμου καὶ περὶ ὀργανισμοῦ τῶν νεωτέρων στρατῶν».

διὰ σοβαρῶν ἱστορικῶν καὶ γεωγραφικῶν σπουδῶν· πρέπει γὰρ ἔχει μεγίστην πείραν τῶν χαρτῶν καὶ σχεδίων εἰς ὅλας τὰς κλίμακας. Δὲν ἀρκεῖ τὸ γινώσκειν τὴν μετάφρασιν αὐτῶν διὰ τῶν σωματικῶν ὀφθαλμῶν· ἀνάγκη ἄνευ δισταγμοῦ γὰρ τοὺς κατέχει τις διαρκῶς ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ πνεύματος καὶ τῆς φαντασίας. Ἄφ' ἧς ἐποχῆς ὑπῆρξε πόλεμος ἐν Βυρῶνῃ, αἱ μάχαι σχεδὸν πανταχοῦ καθ' ὅλας τὰς ἐποχὰς ἐδόθησαν ἐπὶ τῶν αὐτῶν ὡς ἐγγίστα πεδίων· καὶ αἱ μὲν ἐνίκησαν, οἱ δὲ ἠττήθησαν. Ὅπως λοιπὸν μὴ ἔχωσι τὴν αὐτὴν τῶν τελευταίων τύχην, ὀφείλουσιν ἀνυπερθέτως οἱ στρατηγοὶ γινώσκουσι τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν γεωγραφίαν τοῦ ἐδάφους, ἐφ' οὗ πατοῦσι, καὶ δι' αὐτῶν γὰρ ἀναζητῶσι καὶ εὐρίσκουσι πᾶς ἀφορμὰς τῶν ἐπιτυχῶν καὶ ἀποτυχῶν τούτων. Εἰς τοῦτο καὶ μόνον δύναται τις εἰπεῖν ὅτι στηρίζεται ἡ πειραματικὴ στρατηγικὴ, ἧς τίνος τὴν μὲν ἀρχὴν εὐρίσκει τις εἰς τὴν ἀρχαιότητα πρὸς τοὺς πρώτους τῆς ἐποχῆς ἐκείνης στρατηγοῦς, τὸ δὲ τέλος ἐκεῖ ἔνθα ὁ στρατηγὸς δὲν δύναται γὰρ εὐρῆ ὡς κανόνα τῶν πράξεων τοῦ οὐδὲν ἐν τοῖς προηγουμένοις, ἀνάγκη δὲ γὰρ γενήσῃ νέους καὶ πρωτοφανεῖς στρατηγικοὺς συνδυασμοὺς μέλλοντας γὰρ χρησιμεύουσιν ὡς πρώτη ἀφετηρία στρατηγικῶν σκέψεων, ἧτοι νέας πειραματικῆς στρατηγικῆς, εἰς τοὺς μεταγενεστέρους αὐτοῦ. Ἐπισημαστέον ὅτι

Δυνάμεθα ἄρα γε γὰρ εἰπῶμεν, ὅτι ἡ πειραματικὴ ἢ θετικὴ τακτικὴ ἔχει, ὡς ἡ στρατηγικὴ, ἀρχὴν καὶ τέλος, ὅτι ἡ ἱστορία αὐτῆς ἀρχεῖται ἀπὸ τοῦ ἀρχαίου χρόνου, ἕως τελειώσῃ εἰς τοὺς μέλλοντας· Δὲν τὸ πιστεύομεν διότι εἰς ὅλας τὰς ἐποχὰς, κατὰ τὴν πρόοδον τοῦ ὄπλισμοῦ καὶ τῶν ὀργανισμῶν, βλέπομεν νέαν τινὰ τακτικὴν, συζητηθεῖσαν καὶ διαφιλονεικηθεῖσαν, τέλος δὲ εἰς ἐνέργειαν τεθεῖσαν καὶ ἐπιτυχάνουσαν, ἔπειτα δὲ ἐξαφανιζομένην καὶ ἀντικαθίσταμένην δια νεωτέρας ἄλλης.

Ἡ θετικὴ λοιπὸν τακτικὴ ὑπῆρξε πειραματικὴ καθ' ὅλας τὰς ἐποχὰς, καὶ σύμφωνος πρὸς τὸν ὄπλισμὸν καὶ τοὺς ὀργανισμούς. Ἡ τῆς σήμερον, ἐν περιλήψει εἰπεῖν, εἶναι ἡγεῖται τοῦ μεμονωμένου ἢ κατὰ συστάσεις ἀγῶνος, καὶ τέλος τῶν ἀκροβολιστῶν, ὅλων τῶν ὄπλων, μὴ ἐξαιρουμένου μηδ' αὐτοῦ τοῦ πυροβολικοῦ, διότι τὸ μεμονωμένον τηλεβόλον δύναται γὰρ θεωρηθῆ ὡς ἡ πρώτη τακτικὴ μὴ τῶν ὄπλων τούτου, ὡς εἰς μὲν τὸ πεζικὸν ὁ ἀκροβολιστῆς, εἰς δὲ τὸ ἵππικόν ὁ πρόσκοπος. Ὁ ἀκροβολιστῆς λοιπὸν εἶναι ἡ λογικὴ συνέπεια, ἢ δυνάμεθα γὰρ συναγάγωμεν ἀπὸ τῆς συνεχοῦς γνώσεως τῶν γεγονότων, εἶναι ἡ συνέπεια τῆς πειραματικῆς ἢ θετικῆς μεθόδου, ἐφηρημένης εἰς τὴν τακτικὴν θέλει δὲ εἶσθαι λίαν δύσκολον, ἂν οὐχὶ ἀδύνατον, τὸ ἀντικαταστήσῃ αὐτόν· διὸ καὶ αὐτὸς θέλει προσδρῦει εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἰδεῶν, ἃς θέλομεν ἐκτυλίξει ἐν ταῦθα. Ἡ μεγάλη τακτικὴ εἶναι ἡ τέχνη τῶν πορείων καὶ τῶν διαθέσεων τῶν στρατῶν, ὅταν εὐρισκώμεθα πλησίον τοῦ ἐχθροῦ. Ἐπειδὴ ὁ στρατὸς εἶναι διηρημένος εἰς ἀριθμὸν τινα φάλαγγων, ἐνεργουσῶν ἐπὶ διαφόρων γραμμῶν παραλλήλων, πᾶσα φάλαγγς πρέπει γὰρ ἦναι προφυλαγμένη δι' ἐμπροσθοφυλακῆς καὶ ὀπισθοφυλακῆς, συνδεομένη διὰ τῶν προσκόπων ἢ καὶ τῶν πλαγιοφυλακῶν μετὰ τῶν γειτνιαζουσῶν φάλαγγων· τέλος αἱ ἐξωτερικαὶ καὶ κατὰ πλευρὰς φάλαγγες δεόν γὰρ προφυλάττωνται καὶ προσκοποῦνται μετὰ προσοχῆς κατὰ τὰ ἐξωτερικὰ αὐτῶν μέρη, τὰ ὄντα ἀνοικτά. Αἱ ἐμπροσθοφυλακαὶ καὶ αἱ πλαγιοφυλακαὶ καθιστῶνται πρωτοφυλακαὶ, ὅταν αἱ φάλαγγες ἴστανται. Ἡ δύναμις αὐτῶν εἶναι ἀνάλογος τῆς σημασίας τῶν φάλαγγων, ἃς φυλάττουσιν ἢ καλύπτουσι· ὅπως δὲ μὴ προκαταληφθῶσι καὶ αὐταὶ αἱ ἴδιαι ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ, ἀσπασθῶσιν ἐπίσης αὐταὶ προφυλακεῖα ἢ μικροὺς σταθμούς, αὐτὰ δὲ πάλιν πείζουσι σκοποὺς καὶ προσκόπους ἵππεις. Οὕτως ἡ γενικὴ ἀσφάλεια

τοῦ στρατοῦ, συντόμως εἰπεῖν, εἶναι ἐμπειστευμένη εἰς τοὺς δύο ὀφθαλμούς ἐνός ἀνθρώπου καὶ εἰς τοὺς τέσσαρας πόδας ἐνός ἵππου.

Σῶμά τι στρατιωτικόν θεωρεῖται πεφυλαγμένον ἢ κεκαλυμμένον, ὡς αἱ εἰς ἐμπροσθοφυλακῆ ἢ αἱ πρωτοφυλακαὶ αὐτοῦ δύνανται οὐχὶ μόνον νὰ τὸ προειδοποιήσωσι περὶ τῆς παρουσίας τοῦ ἐχθροῦ, ἀλλὰ καὶ τῷ ἐπιτρέψωσι νὰ λάβῃ τὰς διαθέσεις αὐτοῦ, ὅπως δεχθῆ ἢ ἀρνηθῆ τὸν ἀγῶνα, κατὰ τὰς περιστάσεις. Καὶ τῶντι εἶναι προφανέστατον, ὅτι δὲν ἀρκεῖ νὰ γνωρίζῃ τις τὴν προσέγγισιν τοῦ κινδύνου, ἀλλὰ δεόν ὅπως δύνηται νὰ τὸν ἀποφύγῃ ἢ ἀντιμετωπίσῃ κατὰ βούλησιν.

Ἡ ἰδέα αὕτη, ὅσον ὅσον τε ἀπλή, χρησιμεύει ὅπως ὀρθῆ ἢ ἀπόστασις, καθ' ἣν δέον νὰ ἀπέχωσιν αἱ ἐμπροσθοφυλακαὶ καὶ αἱ πρωτοφυλακαί. Ὅσον ἢ τοῦ σώματος δύναμις εἶναι μεγαλητέρα, ἐπὶ τοσοῦτον ἀνάγκη νὰ φυλάσσῃται μακρόθεν ἢ δὲ ἀπόστασις αὕτη δέον νὰ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τοῦ χρόνου, ὃν ἔχει ἀνάγκη ὁ στρατός ν' ἀναπτυχθῆ ἢ παραταχθῆ εἰς μάχην ἐπὶ ἐδάφους τῆς ἐκλογῆς τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτοῦ ἐπομένως δέον νὰ ἦναι κατ' ἐλάχιστον ἴση τῇ ἀποστάσει, ἥτις χωρίζει τὰ μᾶλλον μεμακρυσμένα τῶν πλευρῶν τμήματα ἀπὸ τοῦ ἐκ προοιμίων ὄρισμένου σημείου τῆς συγκεντρώσεως. Ἡ ἀπόστασις αὕτη δὲν δυνάμεθα βεβαίως νὰ εἰπώμεν ὅτι πρέπει νὰ ἦναι ἀμετάβλητος, καθόσον ἐν μὲν τῇ πεδιάδι δέον νὰ ἦναι μεγάλη, σμικροτέρα δὲ ἐν θέσεισι ὄρειναῖς, ἐνθα δύναται τις εὐκολώτερον νὰ σταματήσῃ τὸν ἐχθρὸν καὶ ἀργοπορήσῃ τὴν πορείαν αὐτοῦ.

Ὁ κανονισμὸς τῶν ἐν ἐκστρατείᾳ στρατευμάτων διαγράφει, ὅτι αἱ προφυλακαὶ τίθενται αἰσθητικῶς εἰς τὸ κέντρον τοῦ χώρου, οὕτως εἰσὶν ἐπιφορτισμένοι τὴν φυλακὴν τούτου δὲ γενομένου, ὅτι ὀρεῖλουσι νὰ περικυκλοῦνται ἅνευ διαστημάτων

ὑπὸ σκοπῶν καὶ προσκόπων. Αἱ διατάξεις αὗται δὲν φαίνονται σήμερον ἀρκούντως πρακτικαὶ πρὸ πάντων ἕνεκα τῶν ὅπλων τῆς μεγάλης ριπῆς, πρὸς δὲ ἀπαιτοῦσι μέγαν ἀριθμὸν ἀνδρῶν, καὶ ἀποκάμνουσιν οὕτω ταχέως τὸν στρατὸν, ἐὰν φυλάσσῃται εἰς τὰς ἀναγκαίας ἀποστάσεις. Ὡς ἐκ τούτου καὶ ὅπως μὴ κουράζωνται οἱ στρατιῶται, ἐθεωρήθη ἐπαρκῆς ἡ ἰδέα, ὅτι φυλασσόμεθα καλῶς, ἐὰν αἱ πρωτοφυλακαὶ διὰ τὰς μεραρχίας καὶ τὰ τοῦ στρατοῦ σώματα ἀπέχωσι κατὰ τι πλεόν τῆς ριπῆς τῶν συνήθων ἐν τῷ πολεμίῳ στρατῷ ὅπλων. Τὸ καθ' ἡμᾶς, οὐδόλως δισταζόμεν νὰ προτιμήσωμεν τὸ σύστημα τοῦ στρατάρχου Βουγεῶδ (Bugeaud), ὅστις συμβουλεύει τὴν μακρόθεν φύλαξιν, ἀλλὰ μόνον ἐπὶ τῶν ὁδῶν τῆς συγκαιωνίας, καθόσον αἱ προσβολαὶ αἱ ἐπικίνδυνοι εἰς τοὺς στρατοὺς δὲν διευθύνονται κατ' αὐτῶν ποτὲ ἔξω τῶν ὁδῶν. Καὶ εὐκόλως μὲν ἀντιλέγει τις, ὅτι τὸ σύστημα τοῦτο ἐκθέτει τὰς πρωτοφυλακὰς, ἀλλ' ὁ στρατάρχης προλαμβάνων ἀποκρίνεται νικηφόρως, προσθέτων, ὅτι ἐν πάσῃ περιπτώσει εἶναι προτιμότερον βεβαίως τὸ ταύτας διακινδυνεύσαι, ἢ τὸν στρατὸν ὀλόκληρον εἰς αἰφνιδίαν ἐπιβολὴν ἐκτιθέναι, ὅπερ ἰσοδυναμεῖ τῷ ὑποχρεῶν τὸν στρατὸν εἰς μάχην ἀπρόβλεπτον καὶ χωρὶς ἐκλογῆν τόπου καὶ χρόνου.

Βεβαίως εἰς τοὺς πολέμους, καθ' οὓς συγχροτοῦνται στρατοὶ πολυπληθεῖς, οἱ κυρίως στρατοὶ δὲν δύνανται νὰ θεωρήσωσιν ἑαυτοὺς καλῶς πεφυλαγμένους εἰ μὴ ὅτε αἱ πρωτοφυλακαὶ αὐτῶν εὐρίσκονται εἰς λίαν μεμακρυσμένας ἀποστάσεις καὶ ἀφιερωθῶσιν εἰς μεγάλα σώματα τοῦ ἵππικοῦ, συνδεόμενα πρὸς ἄλληλα ὡς καὶ πρὸς τὸ κύριον σῶμα διὰ δρομέων ἐξ ἐλαφροῦ ἵππικοῦ. Εἶναι ἀληθές, ὅτι πολλοὶ εἶπιν ἐναντίον τῆς χρήσεως μεγάλων ἵππικῶν σωμάτων, ὀρμώμενοι εἰς τοῦτο ἐκ τοῦ ὅτι οἱ Πρωῶσοι κατὰ τὸ 1866 δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ὠφελῆθωσιν

ἀπὸ τῆς χρήσεως αὐτῶν· ἀλλὰ τοῦτο οὐδόλως πρέπει νὰ ἐπηρεάσῃ· ἄλλως τε δὲ καὶ καθιστᾶται ἀναγκαῖον εἰς τοὺς πολυπληθεῖς στρατοὺς, ἢ δὲ νεωτέρα πείρα τοῦ τελευταίου Γαλλογερμανικοῦ πολέμου ἔρχεται εἰς βοήθειαν ἡμῶν, διότι βλέπομεν ἐν αὐτῷ τὸ ἵππικὸν πλειστάκις λαμβάνον μέρος εἰς τὰς μάχας.

Ἡ ἰδέα αὕτη τῆς χρήσεως μεγάλων ἵππικῶν σωμάτων ἀνήκει καθ' ὀλοκληρίαν εἰς τὴν πρώτην Γαλλικὴν αὐτοκρατορίαν, ἣν ἐπιμήθη ἡ νέα Ἀμερικὴ, ἔκτεινούσα ἔτι μᾶλλον τὴν ἀκτίνα τῆς ἐνεργείας τοῦ ἵππικοῦ· διὸ καὶ εἶδομεν, ὅτι τοῦτο δὲν ἐδίσταζε νὰ ὁδοιπορήσῃ 2000 χιλιάμετρα, ὅπως ἀντιπαρέβη τὸν ἔχθρὸν σχεδὸν ἄνευ μάχης. Τὰ παραδείγματα ταῦτα ὑπὸ πολλῶν πολλῶν ἐτέθησαν εἰς φῶς, εἶναι δὲ κινήσεις ἀναγόμεναι εἰς τὴν μεγάλην θετικὴν ἢ πρακτικὴν τακτικὴν. Ἐπομένως τὸ ἵππικὸν, καὶ περ μὴ ἀπολύτως ἀποξενούμενον ἀπὸ τῶν μάχων, κυριωτέραν ἀποστολὴν ἔχει ἐν τῷ μέλλοντι· τὸ κατακόπτειν καὶ τὰ μάλα ἀησυχεῖν τὸν ἔχθρὸν· εἰς τοῦτο δὲ κυρίως ἀπόκειται ἡ προφυλακὴ τῶν στρατιωτικῶν σωμάτων. Ἡ πείρα τοῦ τελευταίου Γαλλογερμανικοῦ πολέμου ἀπέδειξεν, ὅτι ὁ Douai καὶ ὁ de Faily δὲν ἔπασχον ὅ,τι ἔπαθον, ἂν ἵππικὸν λίαν μακρὰν αὐτῶν ἀνίχνευε τὰς τοῦ ἔχθρου κινήσεις.

Πόσον δὲ τὸ ἵππικὸν εἶναι χρήσιμον εἰς τοὺς νεωτέρους πολέμους διὰ τὰς ἐκτάκτους ἐκδρομάς, ἄς δυνάται νὰ ἐκτελέσῃ πρὸς ὄρισμένον σκοπὸν, μᾶς τὸ διδάσκει ἡ ἱστορία τοῦ Ἀμερικανικοῦ πολέμου πλείοτερον πάντος ἄλλου. Καὶ ἀληθῶς πόσον σικιρὰ μᾶς φαίνεται ἡ ἡμετέρα φαντασίᾳ, ὅταν συλλογίζώμεθα τὰς Βρασιλιανὰς στρατιωτικὰς ἐπιχειρήσεις, αἰτινες, ἀρχόμεναι ἀπὸ Ῥίο-Ἰανέιρον (Rio-Ianeiro), ἀπολήγουσι διὰ τοῦ Ῥίο τῆς Πλάτας (Rio de la Plata) καὶ τοῦ

Παραγουάῦ (Paraguay) εἰς τὸ Κράτος τοῦ Μάττο-Γρόσσο (de Matto-Grosso), εἰς τὴν Δεκάνην τῆς Ἀμαζόνος (l'Amazone), ἀφοῦ διήλθον 3,500—4,000 χιλιάμετρα! Καὶ ἔπειτα ἡ τόλμη καὶ αἱ ἐπιχειρήσεις τῶν Εὐρωπαίων ἡμῶν λέγονται μεγάλαι!!!

Ἐφ' ὅσον τὸ πεζικὸν ἐγνώριζε μόνον τὰ ὄπλα τῆς χειρὸς, ἐτάσσετο ἀναλλοιώτως εἰς βαλεῖαν φάλαγγα. Ἡ τῶν Ἑλλήνων φάλαγξ συνετίθετο ἐκ τεσσάρων ὀρθογωνίων 256 ἀνδρῶν κατὰ μέτωπον καὶ 16 κατὰ βάθος. Τὸ ὀρθογώνιον τοῦτο ἐκαλεῖτο φάλαγξ. Οἱ Ῥωμαῖοι παρεδέξαντο τὰξιν εὐκίνητοτέραν. Ἡ λεγὼν αὐτῶν κατ' ἀρχὰς διηρεῖτο εἰς σπείρας (manipulum), ὧν ἡ πικράταξις ἦτο εἰς τρεῖς τάξεις, ἐκάστη τῶν ὁποίων ἐπαρουσίαζε 12 ἀνδρας κατὰ μέτωπον καὶ 10 κατὰ βάθος, εἰς τὰς σπείρας τῆς πρώτης καὶ δευτέρας τάξεως, 6 δὲ ἕως 10 εἰς τὰς τῆς τρίτης. Ὁ Μάχιος, ὅπως ἔχη μάνας στερεωτέρας, ἀντικατέστησε τὴν σπείραν διὰ τῶν κοῦρτεων (cohorte), αἰτινες ἐπαρουσίαζον μέτωπον 30 ἀνδρῶν ἐπὶ 10 βάθους. Κατὰ τὴν παρακμὴν τῆς αὐτοκρατορίας καὶ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν βαρβάρων αἱ Ῥωμαϊκαὶ λεγεῶνες, στρατολογούμεναι εἰς τὸν βόρβορον τοῦ ὄχλου, ἐλησμόνησαν τὰς πρακτικὰς ἀρχὰς τῆς τακτικῆς, μαχόμεναι δὲ κατὰ φάλαγγας, ἐνικῶντο ὑπὸ τῶν βαρβάρων, ζωηροτέρων καὶ ἀνδρειοτέρων τῶν πεπωκένων τούτων λεγεωνιστῶν. Εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν ὠραίων χρόνων τοῦ τιμαριωτισμοῦ οἱ στρατοὶ συνέκειντο ἐκ μόνων σιδηροπράκτων ἵππέων. Τὰ δὲ πεζικὰ, καθὼς ὠπλισμένον, καθὼς δαικούμενον, ἐπαύσατο θεωρούμενον ὄπλον κύριον, καὶ τέλος κατεφρονήθη ἐντελῶς. Ἐχειράσθησαν αἱ τῶν Ἀγγλων νίκαι εἰς Ποιτιέρας (Poitiers), Κρέκυ (Crécy), καὶ Ἀζινγκοῦρ (Azincourt), ὅπως τὸ πεζικὸν ἀνακτῆσθαι τὴν ἐπ' αὐτοῦ πίστιν, τὰ δὲ σκληρὰ μαθήματα τῶν

Ἑλβετῶν εἰς Γρανσὼν (Granson) καὶ Μοράτ (Morat), ὅπως ἐννοηθῆ ὅτι ἦτο εὐκολον εἰς τὸ πεζικὸν ἢ ἀνακτήσῃ τὴν σημασίαν αὐτοῦ, ἣν πρό χρόνου πολλοῦ ἔχασε.

Μέχρι τῆς ἐφευρέσεως τῆς πυρίτιδος ἢ βαθεῖα τάξις ἔμενε κατ' ἀρχὴν ἀναλλοίωτος ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ὅμως ταύτης βλέπομεν βαθμηδὸν ἐλαττούμενον τὸ διὰ τῶν κανονισμῶν ὀρισμένον βάθος, μέχρις οὗ κατήντησε τέλος εἰς τρεῖς ἢ καὶ δύο ζυγούς. Οὕτω φθάνομεν εἰς τὰς λεπτάς τοῦ Φρεδερίκου διατάξεις. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἢ φάλαγγξ, ὡς διάταξις τακτικὴ τῆς μάχης, δὲν ὑπῆρχε πλέον, ἢ δὲ λεπτὴ τάξις πανταχοῦ ἐθριάμβευσε κατὰ τῆς βαθείας. Ἡ πρὸς μάχην παράταξις ἐγένετο διὰ κινήσεων διαδοχικῶν, συνέκειτο δὲ ἐκ δύο γραμμῶν τοῦ πεζικοῦ, ἀποληγουσῶν εἰς δύο κέρατα ἵππικοῦ· δὲν ὑπῆρχεν ἐφεδρεία, καὶ ἂν ὑπῆρχε, συνέκειτο αὐτὴ ἐξ ὀλίγων ἰλῶν. Οὕτως ἐξηγεῖται ἡ φράσις «ἐμπρός, κύριοι Ἀγγλοι, εἰς ὑμᾶς ἀνήκει ἢ ἄρξῃθε τοῦ πυρός», ἀφοῦ τὰ ἀντίπαλα στρατεύματα παρετάχθησαν τὸ ἐν ἀπέναντι τοῦ ἐτέρου. Ἡ μεγάλη τοῦ Φρεδερίκου ἀξία ὑπῆρξεν ὅτι κατενόησεν ὅλας τὰς ὠφελείας, ὅσας στρατεύματα ἐλιγμοδρομοῦντα δύνανται νὰ ἔχωσι κατὰ τῶν βαρέων καὶ μακρῶν τούτων ἀκινήτων καὶ ἐν θέσει μενουσῶν γραμμῶν. Ὁ Φρεδερίκος ἀνεκάλυψε πρὸ πάντων τὴν περιφρονον πλαγίαν διάταξιν, ἣτις ἦτο προγενεστέρα, ἀλλὰ συνίστατο εἰς τὸ πλησιάζειν τὸν ἐχθρὸν διὰ τῆς μιᾶς μᾶλλον ἢ τῆς ἄλλης πτέρυγος· ταύτης δὲ τῆς διατάξεως συνέπεια ὑπῆρξεν, ὅτι ἡ μάχη καθίστατο σύγκρουσις, καθ' ἣν οἱ ἄνδρες ἐλάμβανον μέρος διαδοχικῶς καὶ κατὰ κλιμάκια, οὐχὶ δὲ ὅλοι ταυτοχρόνως. Εἰς τὸν Φρεδερίκον ἀπεδόθησαν αἱ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐπιτυχίαι, ἐνῶ ἐπρεπε νὰ παρατηρηθῆ, ὅτι ἐπάλαυν ἐναντίον ἀντίπαλων, οἵτινες ἐχρειάζοντο συνήθως ἡμίσειαν ἡμέραν πρὸς παράταξιν. Κατὰ

τὴν ἐπελθοῦσαν εἰρήνην οἱ Γάλλοι παρεδέξαντο τὰς θεωρίας καὶ τὴν τακτικὴν τῶν Πρώσων, ἐναντίον ὅλων τῶν συμβουλῶν ἐξόχων στρατηγῶν καὶ τῶν κατακρίσεων τῶν ἀρχηγῶν νέας τινὸς σχολῆς, ἣτις ἐκηρύσσεται προστάτης ἤδη τῆς κατὰ φάλαγγα διατάξεως, ἀλλὰ μετὰ διαστάσεων κατὰ βάθος μετὰ τῶν στοιχείων αὐτῆς. Ἡ διάταξις αὕτη, ὅπως Γαλλικὴ, ἔλαβε κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὴν ἐπωνυμίαν τάξις κάθετος, κατ' ἀντίθεσιν τῆς πρῶσιπῆς ἢ εὐθείας. Ἀποκηρύξωμεν ἀμέσως καὶ ταχέως τὴν λέξιν ταύτην, καίπερ ἔχουσαν τὸν στρατάρχην Βρογλιῆ (de Broglie) ὡς προστάτην, τὸν Μενίλ Δουράνδον (Menil-Durand) ὡς ἀρχηγόν, καὶ τὸν Μαίζεροῦ (Maizeroy) καὶ τὸν Ροᾶν (Rohan) ὡς ὑπερασπιστάς.

Ἡ Γαλλικὴ αὕτη διάταξις συνέθετε τὸ τάγμα ἐκ δέκα λόχων, ὧν ὁ εἰς τῶν ἐπιλέκτων καὶ ὁ ἕτερος τῶν εὐζώνων ἦσαν προωρισμένοι εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν ἀκροβολιστῶν, παρεδέχετο δὲ δύο παρατάξεις, τὴν παράταξιν ταγμάτων ἀνεπτυγμένων διὰ τὰ πυρὰ καὶ τὴν τῶν συνεπτυγμένων φαλαγγηδῶν μετὰ διαλείμματα κατὰ πλάτος καὶ ἀποστάσεις κατὰ βάθος πρὸς πορείαν, ἐλιγμοπορείαν καὶ μάχην.

Ἡ διάταξις τοῦ στρατοῦ συνέκειτο ἐκ τριῶν γραμμῶν, ὧν ἡ μὲν πρώτη ἐκ ταγμάτων ἀνεπτυγμένων, ἡ δὲ δευτέρα ἐκ ταγμάτων φαλαγγηδῶν τεταγμένων, καὶ ἡ τρίτη ἐξ ἰσχυρῶν ἐφεδρειῶν, ἃς ὁ Φρεδερίκος εἶχεν εἰσαγάγει εἰς τοὺς κανονισμοὺς αὐτοῦ, ἀξέκλων αὐτὰς ἐν τῇ πρακτικῇ διαδοχικῶς εἰς ὅλας τοὺς μάχας. Προστιθέμενοι εἰς ὅλα ταῦτα τὴν πλαγίαν διάταξιν, ἣτις γενᾶ τὸ κλιμάκιον, βλέπομεν τὸν μερικὸν καὶ διαδοχικὸν ἀγῶνα ἐξ ἀνάγκης λαμβάνοντα τὴν γένεσιν. Πραγματικῶς ἀνευ δυνατῆς ἀντιλογίας ἐνταῦθα ἀναφαίνεται ἡ πηγὴ αὐτοῦ. Ἐντεῦθεν κατανοεῖ καὶ προαισθάνεται τις ὅλας τὰς συνέπειας, αἵτινες, διὰ τῆς ἐξακολουθήσεως τῆς κατ' ἀνάγκην

υποδιαίρεσις, ἐνεκα τῶν τελειοποιήσεων τοῦ ὀπλισμοῦ, μᾶλλον ὠδήγησαν εἰς τὰς ἰδέας τοῦ 1166. Αἱ ἰδέαι αὗται κλονίζουσι τὸν ἀτομικὸν ἀγῶνα τοῦ ἀκροβολιστοῦ, ὅστις δὲν εἶναι ἄλλο εἰμὴ ὁ μερικὸς ἀγὼν, κερματισμένος εἰς σμικρότατα τμήματα, λίαν σμικρὰ βεβαίως, ἐπαναρέων ἕως ἡμᾶς εἰς τὴν τακτικὴν τοῦ Ὀνδσχούτου (Hondshoote), Βατιγνίης (Wattignies), ΰεμάπης (Jemmapes), Φλερούς (Flairus)· τὸ λέγομεν δὲ μετὰ πάου, μᾶλλον ὀδηγεῖ ἐν μέρει ἐπίσης εἰς τὴν τῆς Μαγέντας καὶ τοῦ Σολφρινίου. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ πεζικοῦ. Ἐφ' ἐτέρου ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτοκρατορίας τὸ ἱππικὸν παύει ἀποτελοῦν μέρος (τῆς μεγάλης πρὸς μάχην παρατάξεως τῶν στρατῶν) καθιστᾶται ὄπλον βοηθητικόν, πρῶρισμένον νὰ τρέχη ἐνθα ἡ ἀνάγκη τὸ ἀπαιτεῖ· τὸ πυροβολικὸν παύει διαϊρούμενον, καὶ συγκεντρύεται ἐπὶ θέσεων, ὅθεν δύναται νὰ βλάψῃ τὸν ἐχθρόν· τὰ δὲ πυρὰ γραμμῆς τοῦ Φρεδερίκου παύουσι ὄντα τοῦ κανόνος, καὶ ἀντικαθιστῶνται διὰ τῶν πυρῶν τῶν ἀκροβολιστῶν.

Οἱ ἀνήκοντες εἰς τὰς σχολὰς Πρωσικὴν καὶ Γαλλικὴν, ἅς ἐξεθέσαμεν συντόμως, ἐφιλονείκησαν πλέον τῶν εἴκοσι ἐτῶν περὶ τῶν πλεονεκτημάτων καὶ μειονεκτημάτων αὐτῶν. Ἡ πρωσικὴ σχολὴ ἐνίκησε, καὶ ὑπερίσχυσε καθ' ὀλοκληρίαν εἰς τὰς θεωρίας τοῦ 1791, αἰτίνας ἐχρησίμευσαν ὡς βάσεις καὶ εἰς αὐτὰς τὰς θεωρίας τοῦ 1862. Ἄλλ' ὅμως αἱ θεωρίαι αὗται ἀνήκουσι εἰς τὴν σχολὴν τῶν ἀπλῶν ὑποθέσεων, καθέστῳ, πρᾶγμα μοναδικὸν καὶ ἀξιοπαρατήρητον, ὁ θρίαμβος αὐτῶν ὑπῆρξε καθαρῶς θεωρητικὸς, διότι, ὅτε ἡ Γαλλία ἐπολέμησε καθ' ὅλης τῆς Εὐρώπης, οἱ στρατηγοὶ αὐτῆς ἀφῆκαν κατὰ μέρος τὰς θεωρίας ταύτας, καὶ ἐνίκησαν τὴν συμμαχίαν χρώμενοι εἰς τὰς μάχας τὰς φάλαγγας καὶ τοὺς ἀκροβολιστὰς, θέντες εἰς ἐνέργειαν τὰς ἀρχὰς τῆς Γαλλικῆς σχολῆς

τοῦ Μενίλ Δουράνδου καὶ τοῦ Μαίξεροῦ. Εἰς τοὺς καθ' ἡμᾶς χρόνους ὁ μεγαλύτερος ἀριθμὸς τῶν στρατιωτικῶν εἶναι εἰσέτι διατεθειμένος νὰ πιστεύη, ὅτι ἡ νέα τακτικὴ εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς τύχης ἢ ἐπαναστατικοῦ τινος νεωτερισμοῦ, ἐνῶ εἶναι ἀπλῶς ἡ λογικὴ συνέπεια τῆς θετικῆς πείρας, ὅπερ πολλοὶ ἀγνοοῦσι, καὶ ἀνάγκη νὰ τοῖς τὸ δείξωμεν. Οἱ Γάλλοι στρατηγοὶ τῆς πρώτης αὐτοκρατορίας ἔζων κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς φιλονεικίας περὶ τῶν δύο διατάξεων. Αἱ νέαι ἀρχαὶ εἶχον διδαχθῆ καὶ καταπονηθῆ εἰς τὴν στρατιωτικὴν σχολὴν τῶν Παριίων, καθ' ἣν ἐποχὴν ὁ αὐτοκράτωρ Ναπολεὼν εἰσῆλθεν ἐν αὐτῇ, ἐρχόμενος ἀπὸ τῆς σχολῆς τῆς ἐν Βριέννῃ (Brienne).

Ἀπὸ τῶν πολέμων τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως οἱ γαλλοὶ στρατοὶ ἔκαμαν πάντοτε τὸν πόλεμον τῶν ἀκροβολιστῶν ὀλίγας δὲ λόγους γίνεται περὶ τῶν πυρῶν γραμμῆς, καὶ εἰς ὅλας τὰς διηγήσεις τῶν ἐκστρατειῶν ἴσως μόνος ὁ στρατάρχης Μαρμόνι (Marmont) εἶναι ὁ ὁμιλῶν περὶ αὐτῶν συγκαταβατικῶς εἰς τὰ ἀπομνημονεύματα αὐτοῦ. Ἐπιτραπήτω δὲ τὸ ἀμφιβάλλειν περὶ τῆς σπουδαιότητος τῶν κατὰ γραμμὴν πυρῶν αὐτοῦ εἰς τὴν μάχην τῆς Λειψίας. Ὡς γνωστὸν, κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην ἀξιοὶ ὁ στρατάρχης ὅτι οἱ νεκροὶ αὐτοῦ ἦσαν πλαγιασμένοι πρῶτον μὲν εἰς ἀπόστασιν ἑκατῶν βημάτων, ἔπειτα δὲ εἰς ἀπόστασιν τριάκοντα βημάτων, κἀμνοντες γραμμὴν μὲ τοὺς τοῦ ἐχθροῦ. Ὁμολογοῦντες ἀπλῶς τὰ ὑπ' αὐτοῦ γραφόμενα, ἀμφιβάλλομεν περὶ τοῦ πράγματος.

Εἰς τοὺς καθ' ἡμᾶς χρόνους ἡ ἐμπειρικὴ καὶ θετικὴ μέθοδος ἐπιτρέπου ἡμῖν νὰ βεβαιώσωμεν, ὅτι τὰ πυρὰ τῶν ἀκροβολιστῶν ἐπιβάλλονται εἰς τὸν πόλεμον. Ἐφ' ὅσον τὰ ὄπλα τελειοποιῶνται, ἐπὶ τοσοῦτον τὸ πῦρ τοῦτο καθίσταται φοβερόν· μάρτυρες δὲ πρὸς βεβαίωσιν τῶν λόγων ἡμῶν οἱ τελευ-

ταῖσι πόλεμοι φαίνεται ὅμως ὅτι μετὰ δυσκολίας γίνεται δεκτός ὁ τρόπος οὗτος τοῦ μάχεσθαι. Ὡς πρὸς τὸ ἀντικείμενον τοῦτο βασιλεύει ἀμφιβολία τις εἰς τὰ πνεύματα, ἧτις προκύπτει ὄχι μόνον ἀπὸ τῆς στρατιωτικῆς ἀνατροφῆς ἣν ἐλάβομεν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς ἐπιρροῆς τοῦ κόσμου, μεταξὺ τοῦ δποίου ζῆ. Ἐλλείπει πείρας προσωπικῆς ἀρκούσης, εὐχαριστεῖται τις εὐκόλως εἰς ὑποθέσεις σχετικῶς εὐχαρίστους, ὁ δὲ πόλεμος τῶν ἀκροβολιστῶν, καὶ περ δεδοκιμασμένος, μὴ εἰσαχθεὶς ὅμως καθ' ὀλοκληρίαν εἰς τοὺς κανονισμοὺς τῶν ἀσκήσεων ὡς βάσις, δὲν λαμβάνει χώραν, εἰμὴ διότι παρασυρόμεθα εἰς αὐτὸν, φερόμενοι καὶ ἀναγκαζόμενοι ὑπὸ τῆς δυνάμεως τῶν πραγμάτων νὰ εἰσαγάγωμεν εἰς συμπλοκὴν τὰ στρατεύματα ἡμῶν ὀλίγον κατ' ὀλίγον, ἐναντίον καὶ αὐτῆς τῆς θελήσεως ἡμῶν, συχναὶς δὲ καὶ ἐν ἀγνοίᾳ ἡμῶν. Αἱ διαδοχικαὶ συμπλοκαί, ὡς εἶδομεν, ἐπιβάλλονται σήμερον εἶναι λοιπὸν πιθανόν, ὅτι ἐν τῷ μέλλοντι δὲν θέλομεν πολεμήσει εἰμὴ δι' ἀκροβολιστῶν, ὑποσηριζομένων διαδοχικῶς ὑπὸ ἐφεδρειῶν, αἵτινες, μέλλουσαι νὰ πολεμήσωσι κατὰ διαδοχὴν, ὀφείλουσι νὰ διατεθῶσι κλιμακῆδόν, νὰ ἦναι συμπαγέστεραι καὶ πολυαριθμότεραι, καθὸ μεμακρυσμένοι ἀπὸ τοῦ ἐχθροῦ, καὶ συνεπῶς ἠσφαλισμένοι ἀπὸ τῶν πυρῶν αὐτοῦ.

Ἡ τοιαύτη διάταξις αὐτῶν τῶν ἐφεδρειῶν οὐ μόνον δὲν εἶναι ἀτοπος, ἀλλὰ καὶ ὠφέλιμος, καθόσον οὕτω διατηροῦνται συγκεντρωμένοι εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ἀρχηγοῦ δυνάμεις μᾶλλον ἐπὶ μᾶλλον ἰσχυραί, ὅπως χρησιμεύσωσιν εἰς τὴν ἀποφασιστικὴν προσβολήν. Ἐρωτῶμεν, δυνάμεθα νὰ καταγορηθῶμεν ὅτι γεννώμεν καὶ μεταδίδομεν τὴν ἀταξίαν, προβλέποντες ὡς συνέπειαν τῆς πείρας διάταξιν τινὰ νέαν τοῦ μάχεσθαι; Ὁ νέος οὗτος τρόπος τοῦ μάχεσθαι εἶναι νέου πνεύματος ἀναμφιβόλως, ἀλλὰ πνεύματος δημιουργοῦ, προκύψαντος ἀπὸ τῶν

καταχρήσεων τῶν τελευταίων γαλλικῶν ἐκστρατειῶν. Τὸ πνεῦμα δὲ τοῦτο, τὸ δημιουργῆσαν νέαν διάταξιν καὶ νέον σύστημα, δὲν εἶναι νέα ἐφεύρεσις, ἀνήκουσα εἰς ἓνα μόνον ἄνθρωπον, διότι εἶδομεν ὅτι ἡ τμηματικὴ διαμάχη εἶναι συνέπεια τοῦ συνδυασμοῦ τῆς πλαγίας τάξεως τοῦ Φρεδερίκου μετὰ τοῦ συστήματος τῶν φαλάγγων τῆς πρώτης αὐτοκρατορίας, ὡς ἐπίσης εἶδομεν ὅτι τὸ σύστημα τῶν πρωτοφυλακῶν, ἃς προασιζεται ὁ στρατάρχης Βουγέωδ, εἶναι ὠφέλιμον καὶ οὐσιωδῶς ἀναγκαῖον εἰς τὰς κατὰ τμήματα μάχας τῆς νέας τακτικῆς· τέλος αἱ κλιμακοειδεῖς θέσεις, ἃς δίδει ὁ Μὰκ-Μάων (Mac-Mahon) εἰς τὰς ἐφεδρείας, ἐκ τῆς πείρας αὐτοῦ ὀρμώμενος, ἐμόρφωσαν τὴν νέαν σχολήν, ἧτοι τὴν θετικὴν τακτικὴν τῆς ἐποχῆς. Ἡ κεκτημένη αὕτη πείρα θέλει ὑπεριτχῆσαι ἐν τῷ μέλλοντι ἐπὶ παντός, ὅπερ μέχρι σήμερον κατὰ συνήθειαν καλεῖται θέσεις στρατιωτικαὶ—διατάξεις στρατιωτικαὶ—προβολαὶ πλευρικαὶ—προβολαὶ κεντρικαὶ—προβολαὶ πλάγια—προβολαὶ ὀπίσθια—συνδυασμοὶ τῶν διαφόρων ἐπιθετικῶν, ἀμυντικῶν προσπεποιημένων προσβολῶν. Περὶ τούτων ἀπάντων πᾶς συγγραφεὺς διδάσκει πλείονα τῶν ὅσα ἐπιθυμεῖ τις νὰ γνωρίζη, διότι οἱ ὑποθετικοὶ συνδυασμοὶ τοῦ παρελθόντος εἶναι ἄπειροι . . . ἐλαττωθήτωσαν . . . ἐλαττωθήτωσαν ταῦτα πάντα, καθότι ἤδη δὲν ἐννοοῦνται, καλῶς, ἄλλως τε δὲ καὶ παρῆλθον.

Τὸ στενὸν τῆς παρουσίας δὲν ἐπιτρέπει ἡμῖν εἰμὴ ἀπλῶς νὰ θέσωμεν ἀρχάς τινας γενικὰς διὰ τοὺς ἀκροβολιστὰς τοῦ μέλλοντος, διὸ καὶ περιοριζόμεθα νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι, ἅμα σῶμα τι πράξη ὅ,τι ἠδύνατο ἄνευ ἐπιτυχίας τοῦ σκοποῦ, δὲν προϋτίθετο ὁ ἀρχηγός, ἀνάγκη νὰ μὴ τὸ ἀφίνωμεν νὰ φείρηται ἐπ' ἀορίστῳ. Ἐὰν διὰ τῆς στηρίξεως τῶν ἐφεδρειῶν αὐτοῦ μένει καὶ πάλιν ἀδύνατον, ἄνευ δισταγμοῦ

δρῆλομεν νὰ ἐνισχύσωμεν αὐτὸ διὰ στρατευμάτων νεωπῶν, αἵτινα δέον νὰ ἔχωμεν διαρκῶς πρὸ χειρᾶ, ἂν καλῶς διατάγησαν κλιμακῆδόν, αἱ ἐφεδρεῖαι ἡμῶν· τούτου δὲ γενομένου, ἀνακαλοῦμεν ταχύτατα, ἐὰν δυνάμεθα, τὸ πρῶτον συμπλακέν σῶμα. Οὕτω πράττοντες θέλομεν ἰδεῖ, ὅτι αὐτοὶ οὗτοι οἱ ἄνδρες, ἐφάπαξ ἀνοργανοῦμενοι, θέλουσιν εἶσθαι καταλλήλοισι διὰ νέαν δοκιμασίαν, ἢ τοῦλάχιστον ὡς ἐφεδρεία ἐκείνων, οἵτινες τοὺς εἶχον ἐνισχύσει προηγουμένως, ἐπὶ τέλους δὲ τοὺς εἶχον ἀντικαταστήσει. Οἱ πολέμησαντες γινώσκουσιν ὅτι πᾶν στρατεῦμα διστάζον, οὗτινος ἀνετραπή ἢ ὄργανισμός, εἶναι ἀνίκανον πρὸς ἀντίστασιν ἐναντίον στρατεύματος ἔστω καὶ κατὰ τὸ ἥμισυ μικροτέρου τὸν ἀριθμὸν, εὐρισκομένου ὅμως ὑπὸ τὴν διοίκησιν τῶν ἀμέσων ἀρχηγῶν αὐτοῦ.

Ἡ ἀρχὴ αὕτη εἶναι ἀρκούντως γενικῶς παραδεδεγμένη, ὡς δὲν ἔχομεν ἀνάγκη νὰ πῆν ἐπέξηγήσωμεν ἐνταῦθα, ἀλλὰ δέον νὰ μᾶς ἐντυπωθῆ ἔτι μᾶλλον, προκειμένου περὶ πολέμου τῶν ἀκροβολιστῶν.

Ὁ τρόπος οὗτος τοῦ μάχεσθαι ἀφίνει τοὺς ἀνθρώπους ἐλευθέρους εἰς τὰς κινήσεις αὐτῶν· οἱ διοικηταὶ αὐτῶν δὲν δύνανται πλέον νὰ τοὺς ὠθῶσι καὶ τοὺς κρατῶσι, ὡς ὅτε ἦσαν εἰς τὴν γραμμὴν, διὸ καὶ καθίστάται ἀναπόφευκτον ὅπως οἱ ἀξιωματικοὶ παντὸς βαθμοῦ χρῶνται ἀπάσας τὰς ἐνεργείας τῶν πρὸς σὺναξιν ταχέων τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν, ἐὰν δὲν περιμένωσι τι ὠφέλιμον ἀπ' αὐτῶν, δηλ. ἅμα τοὺς ἴδωσι κρυπτομένους καὶ οὔτε προχωροῦντας, οὔτε ὀπισθοχωροῦντας· διότι παρετηρήθη ὅτι σῶμάτός τις ἐνεδρεύοντος ἢ ἀπλῶς κρυπτομένου, μέρος μὲν τῶν ἀνδρῶν παρασυρόμενοι μάχονται μεμονωμένως, οἱ δὲ περίφοβοι, ὠφελόμενοι ἐκ τῆς περιστάσεως, φεύγουσι. Οὕτω δὲν μένουσιν εἰμὴ ὀλίγοι ἄνδρες περὶ τοὺς ἀρχηγούς

αὐτῶν, καὶ ἐπομένως τάγμα τι, ὅπερ ἐγκαίρως ἀνακαλούμενον ἠδύνατο νὰ παραταχθῆ ἐκ νέου, εὐρίσκεται ἐν παραλύσει, καὶ ἀναγκάζει τὸν στρατηγὸν νὰ φέρῃ εἰς τὴν συμπλοκὴν τὰς ἐφεδρεῖας αὐτοῦ ταχύτερον παρ' ὅσον ἐπεθύμει. Οἱ ἀκροβολισταὶ δρῆλοῦσι νὰ συναθροίζωνται περὶ τὰς ἐφεδρεῖας αὐτῶν, αἵτινες ἐκ προσιμίων δέον νὰ καθέξωσι σημεῖόν τι ἀμυντικόν. Καλῶς δὲ διατεθειμένοι κλιμακῆδόν, δρῆλοῦσι νὰ βαδίσωσιν εἰς βοήθειαν τῶν ἀκροβολιστῶν, ἐνῶ, ἀπ' ἐτέρου αὐταὶ αἱ ἰδία ὑποστηρίζονται ὑπὸ ταγμάτων, καταλαμβάνόντων θέσιν ὀπισθεν αὐτῶν.

Αἱ νέα θεωρίαι, ἀπόβροια τῆς νεωτέρας πείρας, παραγγέλλουσι κατὰ τοῦ ἵππικοῦ τὸν σχηματισμὸν τετραγώνων, πᾶς συστάσεις τῶν ἀκροβολιστῶν καὶ τὸ μὴ διστάζειν δέχεσθαι αὐτὸ εἰ δυνατόν ἐν τάξει ἀνεπτυγμένη, ἐν φαλαγγί ρύλαμοῦ ἢ καὶ λόχου. Ὡς βλέπει ὁ ἀναγνώστης, συμβιβάζομεν ὅλους τοὺς ὀπαδοὺς ὅλων τῶν συνδυασμῶν. Ἐν συνόψει δὲ γένοιτο ὅτι δυνατόν λέγομεν μόνον ὅτι αἱ κατὰ λόχους φαλαγγεὶς καὶ αἱ κλιμακῆδόν τεθειμέναι ἐφεδρεῖαι εἶναι αὐτάρκειαι, ἐὰν ὑπερασπίζωνται ἀμοιβαίως. Οἱ τελευταῖοι γαλλικοὶ κανονισμοὶ παραδέχονται διὰ τὰς μεραρχίας πρώτην γραμμὴν ἀκροβολιστῶν συνεσθηκυῖαν κατ' ἐνωμοτίας. Ταύτην δὲ ὑποστηρίζομένην διὰ δευτέρας γραμμῆς ἐνωμοτιῶν πλησιεστάτων καὶ τεθειμένων ἀπέναντι τῶν κενῶν τῆς πρώτης γραμμῆς, δυνάμενων δὲ νὰ δίδωσι πυρὰ ταυτόχρονα, καὶ τρίτην γραμμὴν ἐφεδρῶν ἀκροβολιστῶν. Πρὸς δὲ τετάρτην γραμμὴν ταγμάτων ἀνεπτυγμένων κατὰ φαλαγγεὶς λόχων, πέμπτην γραμμὴν ταγμάτων φαλαγγῆδόν τεταγμένων, καὶ ἕκτην αποτελοῦσαν τὴν ἐφεδρείαν τῆς μεραρχίας. Ἐὰν ἐν τοιαύτῃ καταστάσει προσβάλλῃ τὸ ἐχθρικὸν ἵππικόν καὶ δὲν ἀνατραπήτε, ἀφήσατε νὰ παρέλθῃ ἢ προσβολή· δίδοντες δὲ μέτωπον πρὸς ὅλα τὰ μέρη,

δὲν θέλετε τῷ ἐπιτρέψαι νὰ προβῇ συσσωματωμένον ἵπποις τινες μόνον εἰτχωρήσουσι μεταξύ τῶν πρώτων συστάσεων, ἀφαρπάσουσιν ἴσως τινὰς, ἔσονται ὁμως ἀνίκανοι νὰ σᾶς κατατρέψωσιν, ἢ νὰ σᾶς κόψωσιν, ἢ καὶ μόνον νὰ σᾶς διασκορπίσωσι. Εἰς τοῦτο καὶ μόνον θέλει περιορισθῆ τοῦ λοιποῦ ἢ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ἐνέργεια τοῦ ἵππικοῦ. Ἄφ' ἐτέρου τὸ ὑμέτερον ἵππικόν, εὐρισκόμενον κατ' ἀρχὰς τεταγμένον κατ' Ἰλας, ἐπὶ τῆς γραμμῆς τῶν ταγμάτων τῶν κατὰ φάλαγγα τεταγμένων, καθόσον ἢ συμπλοκῇ προχωρεῖ καὶ ἀποκρούεται ὁ ἐχθρὸς, δύναται νὰ προβῇ κατ' ἀποσπάσματα διαδοχικῶς, ὅτε τὸ ἔδαφος τὸ ἐπιτρέψει, νὰ διέλθῃ διὰ τῶν διαλειμματικῶν τῶν κατὰ λόχους φαλάγγων, προχωροῦν δὲ διὰ τῶν ἐφεδρειῶν τῶν ἀκροβολιστῶν, νὰ διαπερᾷ τὰς συστάσεις, ἃς ἡ γραμμὴ αὕτη ὑποστηρίζει, καὶ τέλος διὰ τάχους προσβολῆς νὰ ἐφορμᾷ ἐπὶ τῶν ἐχθρικών ἀκροβολιστῶν, κλονισμένων ἤδη, ἀλλ' ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὁποίων δέον νὰ ἔχη ὑπ' ὄψιν ὅτι εὐρίσκονται ἀποσπάσματα ἵππικοῦ ἐχθρικοῦ. Τούτου λοιπὸν γενομένου, ἀνάγκη νὰ ἐπανακάμψῃ, ἅμα τελεσθῆ ἢ προσβολὴ καὶ συσσωματωθῆ εἰς τὴν γραμμὴν τῶν ἐφεδρειῶν τῶν ἀκροβολιστῶν, πρὸς ἀνασχηματισμὸν, ἀναλαμβάνον ἐκείθεν τὴν ἐν παρατάξει θέσιν του, ὅπως ἐπιτρέψῃ εἰς ἕτερον ἀπόσπασμα νὰ πράξῃ τὰ αὐτά.

Οὕτω πράττοντες, θέλομεν εὐρεθῆ ὡς πρὸς τὸ ἵππικόν εἰς ἐποχὴν μεταβάσεως ἀρκούντως ἀναλόγου με ἐκείνην, ἣτις προηγεῖτο τῆς βασιλείας Φρειδερίκου τοῦ Β'. Καὶ πραγματικῶς ἢ τοῦ ἵππικοῦ ἐνέργεια δέον νὰ μεταβληθῆ ἀναλόγως τῆς τοῦ πεζικοῦ· ἐπειδὴ δὲ τοῦ πεζικοῦ τὸ κυριώτερον στοιχεῖον καθιστᾶται ὁ ἀκροβολιστῆς, δέον καὶ τοῦ ἵππικοῦ ἢ τακτικὴ νὰ ἀλλοιωθῆ σχετικῶς πρὸς ἐνέργειαν κατ' ἀκροβολιστῶν.

διατελοῦσιν ἀπαίδευτοι, δὲν εἶναι εἰς κατάστασιν νὰ ὁμιλήσωσι περὶ οὐδενός, διότι θὰ κατασταθῶσι γελοιοί, καὶ διότι σιγῶντες μανθάνουσι πλείονα, καὶ οὕτως αὐξάνουσι τὰς γνώσεις των.

Οἱ ἀμαθεῖς εἰς οὐδὲν εἰσι χρήσιμοι· διότι καὶ ὡς στρατιωτικοὶ δὲν προβιβάζονται (1), καὶ εἰς τὰ χωρία των ἐπιστρέφοντες δὲν δύναται νὰ διευθύνωσι προσηκόντως τὰς ὑποθέσεις των, καὶ διότι πολλάκις ἀναγκάζονται νὰ καταφύγωσιν εἰς ξένους, οἵτινες δὲν τοὺς ὑπηρετοῦσι μετὰ ζήλου καὶ ἐπιτυχίας. Ἐὰν ἔχωσι περιουσίαν, θὰ τὴν χάσωσι, καὶ ἐὰν ᾧσι πτωχοί, τοιοῦτοι θὰ ᾧσιν αἰωνίως.

Ἄς σκεφθῶσι λοιπὸν οἱ ἀμαθεῖς, ὅτι δύναται, ἐὰν θέλωσι, νὰ μάθωσι σχεδὸν ὅσα γνωρίζουσι καὶ οἱ μᾶλλον πεπαιδευμένοι σύντροφοί των.

Ἐν πρώτοις πρέπει ν' ἀσχοληθῶσι σπουδαίως εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῆς γλώσσης των. Ἐὰν τις στρατιωτικὸς, εἴτε ἐκ περιστάσεων, εἴτε διότι εἶχε προορισθῆ δι' ἄλλο ἐπάγγελμα, δὲν ἔτυχε καλῆς ἀνατροφῆς, δείλει νὰ ἐπιδοθῆ μετὰ ζήλου εἰς τὴν σπουδὴν τῆς πατρίου του γλώσσης, ἐὰν ἀγαπᾷ τὸ ἐπάγγελμά του καὶ ἐπιθυμῇ προαγωγὴν. Διὰ τῆς ἐνδελεχοῦς ἀναγνώσεως τῶν κλασικῶν συγγραφέων θέλει μάθει τὴν ὀρθογραφίαν καὶ σύνταξιν καὶ μορφώσῃ τὸ ὕφος τοῦ λόγου του (2). Μετὰ τὴν σπουδὴν τῆς πατρίου γλώσσης ἐπέρχεται ἡ

(1) Ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος, ἐνοεῖται, ὅπου πάντες κατέχουσιν ἀρκούσας γνώσεις οὐ μόνον ὅπως καθίξωσι τὰς ἀνωτάτας στρατιωτικὰς βαθμίδας, ἀλλ' ὅπως καὶ αὐτὸ τὸ σκάφος τῆς πολιτείας ἰθύνουσιν.

(2) Δὲν δύναμαι νὰ μὴ ἀναφέρω ἐνταῦθα, ὅτι εἰς τῶν συναδέλφων λογιῶν τοῦ ἵππικοῦ ἦν ἐντελὸς ἀγράμματος, ὅτε κατετάχθη, καθόσον δὲν ἐγνώριζεν οὔτε ἀνάγνωσιν οὔτε γραφὴν, παρὰ μόνον τὸν ἀριθμὸν 8, καθὸ ὁμοιάζοντα πρὸς δύο συγκεκολλημένα κολλύρια. Ἐν τούτοις δι' ἀκαταβλήτου ἐπιμονῆς καὶ ἀξιεπαίνου μελέτης κατόρθωσεν οὐ μόνον

γνώσις τῆς ἱστορίας. Πᾶς στρατιωτικὸς, θέλων νὰ προαχθῆ, ὀφείλει νὰ ἐπιδοθῆ ἐπιμόνως εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῆς ἱστορίας, ἀρχόμενος ἀπὸ τῆς ἱστορίας τῆς πατρίδος του, ἥτις θέλει τὸν ὀδηγήσει βαθμηδὸν εἰς τὴν ἐκμάθησιν καὶ τῆς ἱστορίας τῶν ἄλλων ἐθνῶν, καὶ θέλει ἐνισχύσει οὕτω καὶ τὴν φιλοπατρίαν του. Ἐπομένως ἐπέρχεται ἡ γνώσις τῆς γενικῆς ἱστορίας, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ στρατιωτικὸς θέλει ἀπαντήσῃ τὴν εἰκόνα πολλῶν χαρακτήρων, καὶ οὕτω θέλει ἀναζωπυρήσει τὸν πρὸς τὴν πατρίδα ἔρωτά του.

Παραθέτω χωρίον Διοδώρου τοῦ Σικελιώτου περὶ ἱστορίας· «Εὐτυχῶς, λέγει ὁ ἱστορικὸς οὗτος, τὰ σφάλματα καὶ αἱ μετὰ λέεται τῶν ἄλλων δύνανται νὰ μᾶς καθοδηγήσωσι καὶ νὰ μᾶς διορθώσωσιν. Ἡ ἀκριβὴς γνώσις τοῦ παρελθόντος, καὶ ὅχι ἢ πεφοβισμένη ἀναζήτησις τοῦ μέλλοντος, δύναται νὰ μᾶς χρησιμεύσῃ ὡς ὀδηγὸς εἰς τὰ τυχαῖα συμβάντα τοῦ βίου, καὶ εἰς τὰς ἀβεβαίας ἐπιτυχίας. Ἐὰν προτιμῶμεν τὰς συμβουλάς τῶν γερόντων τῶν ἰδεῶν τῶν νέων, διότι οἱ πρῶτοι ἀφέρουσι ἔτη τινὰ περισσώτερα ἐπὶ τῆς ῥάχεώς των ἢ οἱ δεῦτεροι, ὁποῖον σέβας πρέπει νὰ ἔχωμεν εἰς τὴν ἱστορίαν, ἥτις περιέχει τὴν πείραν τῶν αἰώνων; Τῇ ἀληθείᾳ ἡ ἱστορία συμπληροῖ τὴν μικρὰν τῆς νεολαίας ἡλικίαν, καὶ πολλὰ ἐπιπροσθέτει ἔτη εἰς τὰ ἔτη τῶν γερόντων.»

Ἡ ἱστορία ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην μάθησιν κινεῖ τὸ ἐνδιαφέρον, διότι καὶ περιέργα ἐπιεσόδια καὶ ὠφέλιμα ἠθικὰ διδάγματα περιέχει. Μετὰ ταύτην ἐπέρχεται, ἐπίσης ἀναγκαία, ἡ γνώσις τῆς γεωγραφίας, ἀρχομένη καὶ αὕτη ἀπὸ τῆς γεωγραφικῆς

νὰ μάθῃ ν' ἀναγνώσκῃ καὶ νὰ γράφῃ λίαν καλῶς, ἀλλὰ καὶ διὰ παντοίων γνώσεων, καὶ κατ' ἐξοχὴν τοῦ κανονισμοῦ, νὰ καταστῇ εἰς τῶν καλητέρων ὑπαξιωματικῶν τῆς ἱππαρχίας. Τῷ ζητῶ συγγνώμην ἐν προσβάλλῳ τὴν μετριοφροσύνην του.

περιγραφῆς τῆς πατρίδος, εἶτα ἡ γνώσις τῶν μαθηματικῶν, καθόσον ἡ γνώσις τούτων ἐνδυναμόνει τὸ πνεῦμα καὶ τὸν νοῦν ὡς ἡ γυμναστικὴ τὸ σῶμα.

Εἰς πάντας εἶναι ὠφέλιμα τὰ μαθηματικά, εἰς τε τοὺς στρατιωτικοὺς καὶ εἰς τοὺς ἰδιώτας· ἀναγκαιοῦσι καὶ εἰς τὸν λεπτοουργόν, καὶ εἰς τὸν κτίστην, καὶ εἰς τὸν σιδηρουργόν, καὶ εἰς τὸν βράπτην, καὶ ἐν γένει οἱ πάντες εὐρίσκουσι γνώσεις ἐπωφελεῖς ἀπὸ τῆς ἀριθμητικῆς μέχρι τῆς χημείας.

Ὁ στρατιώτης ὀφείλει λοιπὸν ν' ἀναγινώσκῃ, ἀλλ' οὐχὶ πάντα τὰ βιβλία, ἀλλὰ μόνον τὰ ὠφέλιμα. Πολλάκις παρετήρησα ἐν τῷ στρατῶνι συναδέλφους μου ἀναγινώσκοντας μετὰ μανίας διάφορα μυθιστορήματα τοῦ Δουμά, Σύν, Πῶλ δὲ Κόκ, Παύλου Φεβάλ, Πονσῶν δὲ Τεράλ, Σάνδης κλπ. περιφανῶν μυθιστοριογράφων, τὰ κατακλύσαντα ἐσχάτως τὴν Ἑλλάδα, τὰ διαφθείροντα τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν καὶ οἰστρηλατοῦντα τοὺς ἀναγινώσκοντας εἰς ἀπόλαυσιν τῶν ἡδονῶν, ὡς ἢ διασχίζουσα τὰ πλευρὰ τοῦ ἵππου ἐγκεντρὶς παρορμᾷ αὐτὸν ἐπὶ τὰ πρόσω· καὶ ἤκουσα πολλοὺς ἐναθρονομένους ἐπὶ τῇ ἀναγνώσει πολλῶν τοιούτων! Δὲν θὰ ἔκαμνον καλῆτερα, ἂν ἀνεγίνωσκον τὸν Ξενοφῶντα, τοὺς Παραλλήλους τοῦ Πλουτάρχου, τὸ πρὸς Δημόνικον τοῦ Ἰσοκράτους, τὸν περὶ παιδῶν ἡγωγῆς τοῦ Χρυσοστόμου, καὶ τὸν περὶ Διαβολῆς τοῦ Λουκιανοῦ;

Ἐκτὸς τούτων ὁ ὑπαξιωματικὸς ὀφείλει νὰ μάθῃ τὴν γεωμετρίαν, τὴν ἰχνογραφίαν, τὴν ὄχρωματικὴν, τὴν ὀπλικὴν, καὶ πᾶν ἄλλο χρήσιμον πρὸς τὸ ἔργον του.

Ἴσως πολλοὶ μειδιῶσι, νομίζοντες ὅτι πολλὰ ὀφείλουσι νὰ μάθωσι καὶ δύσκολα, ἄλλοι δὲ ἰσχυρίζονται ὅτι ἡ ὑπηρεσία ἀπασχολεῖ αὐτοὺς κατὰ τὸ πλεῖστον, καὶ ὅτι, διὰ νὰ μάθωσι ταῦτα, πρέπει νὰ στερηθῶσι πάσης διασκεδάσεως, μάλιστα

δὲ καὶ τοῦ ὕπνου αὐτοῦ. Οἱ τοῦτο ἰσχυρίζομενοι ἀπατῶνται ἀπάτην μεγίστην· δύο μόνον ὦραι καθ' ἐκάστην καταλλήλας ἐξοδεύομεναι ἐξαρχοῦσι πρὸς ἐκμάθησιν τῶν γνώσεων τούτων.

• Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι ὅλας τὰς ὥρας τὰς ἀποβόρφα ἢ ὑπηρεσία, ὅπερ ἀδύνατον, μία ὥρα πρὸ τοῦ ὕπνου καὶ μία μετὰ τὴν ἐξέγερσιν ἐξαρχοῦσιν· ἀρκεῖ νὰ προμηθευθῆ τις μικρὸν μετάλλινον κηροπήγιον, ὅπερ εὐμετακόμιστον ἔν τε τῷ γυλιῷ καὶ τῇ ἵπποπήρᾳ, καὶ κηρίον στεατίνον. Ἡ δὲ πρὸς τοῦτο δαπάνη δὲν ὑπερβαίνει διὰ μὲν τὸ πρῶτον τὴν δραχμὴν ἐφάπαξ, διὰ δὲ τὸ δεύτερον ἐν εἰκοσιπεντάλεπτον ἐπὶ δύο ἡμέρας· καὶ ἐν περιπτώσει παντελοῦς ἀνεχείας... ἀρκεῖ τὸ φῶς τοῦ φανοῦ τοῦ κοιτῶνος, ὅπερ ἀνεξόδως ἀπολαμβάνουσιν οἱ πάντες.

• Ἄς μὴ παραπονώμεθα λοιπὸν οἱ ὑπαξιωματικοὶ διὰ τὴν ἀμάθειάν μας, αἰτιώμενοι τοὺς ἀνωτέρους μας, ὡς μὴ καταβάλλοντες ἀρκοῦσαν φροντίδα πρὸς τελειοτέραν ἡμῶν μόρφωσιν· διότι παρ' ἡμῖν κεῖται, καταβάλλοντες πᾶν ἐμπόδιον, καὶ ἐρωδιασμένοι δι' ἀκραδάντου θελήσεως καὶ ὑπομονῆς, νὰ καταστῶμεν ἡμέραν τινὰ ὁ στολισμὸς τοῦ στρατοῦ καὶ ἡ ἐλπίς τῆς πατρίδος, διατυποῦντες ὡς ἀξίωμα τὸ

« Δυστυχῆς ὁ στρατιώτης ὁ ἀφίνων ν' ἀπόλλυται εἰς μά-
την ὁ χρόνος τῆς ἀνέσεως καὶ ἀργίας του, μὴ καταναλίσκων
αὐτὸν εἰς τὴν ὄσον ἔνεστιν ἐπὶ τὸ βέλτιον μόρφωσιν του. »

Ἐγγραφα τῇ 29. Ἰανουαρίου 1872.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΧΡΥΣΑΦΗΣ,

λοχίας ἵππικου.

• Ἄλλ' ἐὰν ἡ ἐνέργεια τοῦ ἵππικου μεταβάλληται, ὅτε πρό-
κειται νὰ ἐργασθῆ μετὰ ἢ κατὰ τοῦ πεζικοῦ, ἀναγνωρίζο-
μεν ὅτι μένει σχεδὸν ἡ αὐτὴ εἰς τὰς συμπλοκάς ἵππικου κα-
θ' ἵππικου. Αἱ προσβολαὶ δὲ αὗται ἔσονται συχναὶ, ἐὰν, καθὼς
φρονοῦμεν, ὡς ἀνεφέραμεν, τὰ μεγάλα ἵππικὰ σώματα προσ-
κοπῶσι μακρόθεν τὰ τοῦ πεζικοῦ πλήθη. Ἐν τοιαύτῃ ὁμως
περιπτώσει ὀφείλουσι ν' ἀποσύρωνται ἀπέναντι σοβαρᾶς προσ-
βολῆς ἢ πορείας τοῦ ἐχθροῦ, μέχρις οὔ, στηριχθέντα ἐπὶ τῶν
κλιμακίων καὶ τῶν ἐφεδρείων αὐτῶν, θέλουσιν εἶσθαι εἰς κα-
τάστασιν ν' ἀντικατασταθῶσι.

• Δὲν θέλομεν νὰ δώσωμεν πέρασ εἰς τὸ μικρὸν τοῦτο ἔργον
ἡμῶν, πρὶν ἢ ἐκφέρωμεν ἰδέας τινὰς γενικὰς, σχετικὰς πρὸς
τὰ ἐκτεθέντα ἄχρις ὥρας. Καὶ πρῶτον, ἐπειδὴ ὠμιλήσαμεν
ὀλίγον περὶ τοῦ πυροβολικοῦ (διότι ὁ σκοπὸς ἡμῶν δὲν ἦτο ἡ
κατάστροφαις πραγματείας γενικῆς), ὀφείλομεν νὰ εἰπώμεν ἐν
συντόμῳ, ὅτι τὸ πυροβολικὸν πρέπει νὰ προετοιμαζῆ ἀπάσας
τὰς τοῦ πολέμου πράξεις, τὰς τε μικρὰς καὶ τὰς μεγάλας.
Τὸ μυδροβόλον πυροβολικὸν ἐγένετο παραδεκτὸν πρὸς συ-
νοδίαν τοῦ πεζικοῦ, ἀλλ' εὐρεθέντων τῶν προφυλακτικῶν διὰ
τῶν σάκκων καὶ τῶν τάφρων, φρονοῦμεν ὠφέλιμον, εἰ μὴ δυ-
νατὴν, τὴν εἰσαγωγὴν καμπύλων τινῶν πυρῶν, ὡς στοιχείων
τοῦ τμηματικοῦ τῶν πυροβόλων ἀγῶνος. Δεύτερον τὰ ἐλαφρὰ
τάγματα τὰ συνοδεύοντα τὰς μεραρχίας τοῦ ἵππικου, τὰς ἀνη-
κούσας εἰς πεζικὰ τοῦ στρατοῦ σώματα, δὲν δύνανται ἄρα νὰ
μεταφέρονται ἐφ' ἀμαξῶν, ὡς οἱ πυροβολισταὶ ἐπὶ τῶν κι-
θωτίων αὐτῶν; Ὁ στρατάρχης Marmont ἐπρότεινεν ἄλλοτε
(ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ «πνεῦμα τῶν στρατιωτικῶν θερμο-
θεσιῶν») κινητοὺς κατὰ λόχους ἀλευρομύλους.

• Εἰς ὅλας τὰς ἐπιχειρήσεις ἀνάγκη ὁ ἀρχηγὸς νὰ διαιρῆ
τὰς δυνάμεις αὐτοῦ εἰς πλείονα τμήματα, ὅπως κρύψῃ ὅσον

πλειότερον χρόνον τοὺς σκοπούς του, ἢ δοκιμάσῃ τὸν ἐχθρὸν καὶ γνωρίσῃ τὸ μέρος, ἐνθα ὀφείλει νὰ καταφέρῃ τὸ κτύπημα. Ἐν γένει παραδέχονται ὡς κανόνα τὴν εἰς τρία διαίρεσιν, ἧτοι διὰ τὴν κυρίαν προσβολήν, διὰ τὴν ψευδῆ προσβολήν καὶ δι' ἐφεδρείαν, ἐργασθησομένην μετὰ τὰς δύο πρώτας συμπλοκάς, ἀρχομένης ἤδη. Ἡ κυρία καὶ ἡ ψευδῆ προσβολὴ ἔχουσι τὸν αὐτὸν σκοπὸν, ὅπως δηλαδὴ προσβάλωσι τὸν ἐχθρὸν, καὶ τὸν διατρυπήσωσι πολλάκις μάλιστα ἡ ψευδῆ προσβολὴ ἐπιτυχάνει, ἐνῶ ἡ κυρία ἀποτυγχάνει. Εἰς τὰς δύο περιστάσεις ἡ ἐφεδρεία εἶναι πάντοτε ἔτοιμος πρὸς ὑποστήριξιν ἐκείνης τῶν δύο προσβολῶν, ἧτις ἀνακαλύπτει τὸ ἀδύνατον τοῦ ἐχθροῦ μέρος, καθιστῶσα αὐτὴν πραγματικὴν, ἢ καὶ πρὸς ὑποστήριξιν ἐκείνης τῆς προσβολῆς, ἧτις ἀποτυγχάνουσα ἔχει ἀνάγκην ἐπικουρίας, ὅπως ὑπὸ τὴν προσδραμοῦσαν ἐφεδρείαν ἀνοργανισθῶσιν οἱ ἀπὸ τοῦ ἀγῶνος ἀπομακρυνόμενοι. Οἰαδήποτε καὶ ἂν ᾖ ἡ δύναμις ἐκείνου, ὅστις διευθύνει ἐπιχειρήσιν τινα, ἀνάγκη νὰ μὴ λησμονῇ πώποτε τὴν ἐφαρμογὴν τῆς ἀρχῆς ταύτης, ἐὰν δὲν θέλῃ νὰ ἐκτεθῇ, ὡς καὶ ὁ στρατὸς αὐτοῦ, εἰς ἀποτυχίας, ὧν δλόκληρος ἡ εὐθύνη βαρύνει αὐτὸν καὶ μόνον.

Ἐξετάζοντες ἤδη τὸ ποιὸν τῶν ἀνδρῶν τῶν πρὸς πόλεμον στελλομένων, λέγομεν ὅτι εἰς τὴν Γαλλίαν παρετηρήθη, ὅτι οἱ ἄνδρες δύνανται νὰ διαιρεθῶσιν εἰς τρεῖς κατηγορίας· ἄνδρες φερόμενοι ἐπὶ τὰ ἐμπρὸς ἀπὸ ὀρμῆν καὶ φύσιν, πάντοτε διατεθειμένοι νὰ μάχωνται ἀφ' ἑαυτῶν, ἀλλὰ κρυπτόμενοι μετὰ ταῦτα κατόπιν αὐτῶν ἔρχονται οἱ ἄνδρες οἱ γαλήνιοι, οἵτινες παραμένουσιν εἰς τὴν θέσιν αὐτῶν, ὅπως σχηματίσωσιν ἰδέαν περὶ τῶν γιγνομένων, καὶ ἔπειτα προβαίνουσιν ἢ ὀπισθοδρομοῦσι κατὰ τὰς περιστάσεις· τέλος ἡ τρίτη κατηγορία εἶναι ἡ τῶν ἀνδρῶν, οἵτινες, ἀποφεύγοντες τὴν συμπλοκὴν κατ' ἀρχάς, καταλαμβάνονται ἔπειτα ὑπὸ φόβου. Τῶν τριῶν τού-

τῶν κατηγοριῶν ἡ δευτέρα εἶναι ἐκείνη, εἰς ἣν εὐρίσκονται οἱ καλῆτεροι στρατιῶται, ἀφοῦ συνηθίσωσιν εἰς τὸ πῦρ. Ἡ πρώτη ἔχει τὸ προτέρημα τοῦ παρασύρειν, τοῦ διεγείρειν τοὺς ἡσυχούς καὶ τοὺς περοβισμένους, ἀλλ' αὐτοὶ οἱ ἴδιοι, οἵτινες πορεύονται τότεν καλὰ πρὸς τὰ ἐμπρὸς, εἶναι συχνάκις οἱ ὀπισθοδρομοῦντες ἐν ἀταξίᾳ ἐὰν δὲν ἐπιτύχωσι κατὰ τὴν ἐπίθεσιν αὐτῶν. Αὐτοὶ οὗτοι ἔχουσι τὴν μεγαλητέραν ἀνάγκην ὑποστηρίξεως διὰ τῶν ἐφεδρειῶν, καὶ περ μὴ δίδοντες εἰς αὐτὰς πολλάκις τὸν καιρὸν νὰ φθάσωσι πρὸς φυλακὴν τῶν θέσεων, ἃς ἠδυνήθησαν μὲν νὰ κυριεύσωσιν, οὐχὶ δὲ καὶ νὰ διατηρήσωσιν αὐτὰς ἀπέναντι ἀντεπιθέσεως ἐχθρικής. Μάρτυς ἀλάθαστος ἡ Κριμαία.

Καθ' ἡμᾶς δὲν πρέπει ν' ἀπελιπίζηται τις ἀπὸ τῶν ἀνδρῶν τῆς τρίτης κατηγορίας, καλῶς διοικουμένων· ἀνάγκη ὁμως νὰ γυμνασθῶσιν οὗτοι εἰς τὸ πῦρ, ὡς γυμνάζονται εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ στρατιώτου καὶ τὸ τοῦ οὐλαμοῦ· διότι παρετηρήθη, ὅτι οἱ ἄνδρες οὗτοι διὰ τῆς ἐξέως δύνανται νὰ προβιασθῶσιν εἰς τὴν δευτέραν κατηγορίαν, πολλάκις δὲ καὶ εἰς τὴν πρώτην. Μὴ λησμονήσωμεν, ὅτι πλείστοι γενναῖοι ἐταράχθησαν εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ στρατιωτικοῦ αὐτῶν σταδίου· μάρτυς ὁ μέγας Φρεδερίκος, ὅστις ἤρέσκετο μάλιστα νὰ τὸ ὁμολογῇ, καὶ νὰ διηγῆται τὰς ἐντυπώσεις αὐτοῦ ἐν τῇ μάχῃ τῆς Μολδίτα· ἄλλως τε οὐδὲν τὸ παράδοξον, ἂν νέοι ἐξερχόμενοι ἀπὸ τὰς ἐσίας αὐτῶν, ὅχι μόνον δοκιμάζουσι τὰς αὐτὰς ἐντυπώσεις εἰς τὴν ἀρχὴν ἐκστρατείας τινός, ἀλλὰ καὶ ἔχουσι ἀνάγκην νὰ συνειθίσωσιν εἰς τὸ πῦρ.

Ἀπὸ τῆς ἰδέας ταύτης ὀρμώμενός τις, ἴσως νομίση καλὸν τὸ ὀδηγεῖν εἰς συμπλοκὴν πρῶτον τοὺς καλητέρους τῶν ἀνδρῶν, ὅπως ἐνθαρρύνῃ τοὺς νέους, τηρουμένους εἰς ἐφεδρείαν. Τὸ σύστημα τοῦτο ἔχει τὸ μέγιστον ἐλάττωμα τοῦ φθείρειν

ταχύτατα τὸ ἄνθος τοῦ στρατοῦ, ἀποτυγχάνον ἐπομένως δ-
ταν χρειασθῆ. Ἐὰν ὁμως ἀρχηταί τις φέρων εἰς συμπλοκὴν
τοὺς νέους στρατιώτας καὶ ὑποστηρίξῃ αὐτοὺς ἕ δι' ἐφεδρειῶν
ὑπὸ τῶν παλαιῶν, δύναται ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ δώσῃ εἰς αὐ-
τοὺς ἀνατροφὴν στερεωτέραν καὶ σοβαρωτέραν ἐκείνης τῆς ἀνα-
τροφῆς, ἣν θὰ ἐλάμβανον διὰ μόνης τῆς θέας τῶν πράξεων.
τῶν ἄλλων. Ἐκτός τοῦ πλεονεκτήματος τούτου ἔχομεν καὶ
ἕτερον ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, δηλαδή, προκειμένου νὰ κατα-
ταφρῆθῃ ἀποφασιστικόν τι κτύπημα, ἔχομεν πάντοτε ὑπὸ χει-
ρας τὸ πρὸς τοῦτο μέσον· ἐπιπροσθέτομεν δὲ, ὅτι στρατιῶται
νέοι, καλῶς στηριζόμενοι διὰ τῆς ἐμπιστοσύνης αὐτῶν ἐπὶ τῶν
ἐφεδρειῶν, ἐργάζονται σχεδὸν ἐπίσης καλῶς ὡς οἱ παλαιοὶ
στρατιῶται, οἵτινες αἰσθάνονται ἑαυτοὺς μὴ ὑποστηριζομένους.

Περαιῶντες τὸν λόγον, λέγομεν ὅτι εἰς τὸν πόλεμον, ὡς
καὶ εἰς πᾶν ἄλλο πρᾶγμα, χρειάζεται ὅσον οἶόν τε ἀπλοποιή-
σεις, οὐδ' ἐπιτρέπεται ἡ ἀπομίμησις νεωτερισμοῦ μὴ δεδοκι-
μασμένου, διότι δύναται νὰ γενῆ ἀφορμὴ πρὸς ἀταξίαν.

Τὸ παρὸν ἔργον ἡμῶν, ὡς ἔν ἀρχῇ εἶπομεν, εἶναι ἀπλῶς
γενικὸν σχέδιον· διὸ καὶ ὠνομάσθη ἀπλῶς *Εἰσαγωγή εἰς τὴν*
ἐπιστήμην τοῦ πολέμου· ἐφροντίσαμεν δὲ δι' αὐτοῦ νὰ προ-
γάγωμεν εἰς φῶς ὅ,τι μᾶς διδάσκει ἡ πείρα ὡς πρὸς τοὺς ὀρ-
γανισμοὺς τῶν στρατιῶν, τὴν θετικὴν στρατηγικὴν καὶ τὴν θετι-
κὴν τακτικὴν τῶν ἡμερῶν ἡμῶν.

Καὶ ὡς πρὸς μὲν τοὺς ὀργανισμοὺς τῶν στρατῶν εἶδομεν
ὅτι δεόν νὰ λαμβάνηται ὑπ' ὄψιν τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς καὶ
αἱ τοῦ πολέμου ἀνάγκαι· ὡς πρὸς τὴν στρατηγικὴν δὲ, ὅτι βιά-
σεις αὐτῆς εἶναι ἡ ἐμβριθὴς μελέτη τῶν γεγονότων καὶ ἡ ἐξεύ-
ρεσις τῶν αἰτίων, αἵτινα ἐπέφερον τὰς τε ἥττας καὶ τὰς νίκας·
τέλος ὡς πρὸς τὴν τακτικὴν, ὅτι αὕτη ἀναγκαίως ὑφίσταται
τροποποιήσεις, ἐξαρτωμένας κυρίως ὑπὸ τοῦ ὄπλου.

ΟΤΙ ΑΝΑΓΚΑΙΑ Η ΜΑΘΗΣΙΣ ΤΟΙΣ ΥΠΑΙΩΜΑΤΙΚΟΙΣ.

Δράξασθε παιδείας, μήποτε ὀργισθῆ Κύριος.

Ἐπειδὴ, πολλοὶ τῶν συναδελφῶν μου ὑπαξιωματικῶν, οὐ
μόνον θεωροῦσι τὴν μάθησιν ὡς περιττόν τι, ἀλλὰ καὶ τοὺς
μάθησιν τινα κεκτημένους μυκτηρίζουσιν ἔσθ' ὅτε, ἀποκα-
λοῦντες αὐτοὺς πρὸς περίγελων γραμματιζόμετους καὶ δια-
βασμένους, ἐκ τούτου δὲ προκύπτει, ὥστε οἱ γνώσεις γραμ-
ματικὰς ἐν τῷ στρατῷ κεκτημένοι οὐ μόνον ν' ἀποθαβρύνων-
ται, παραμελοῦντες πᾶσαν περὶ περαιτέρω μορφώσεώς των
ιδέαν, ἀλλὰ νομίζοντες ὅτι ἀποκαθίστανται δημοτικοί, ρίπτον-
ται τυφλοῖς ὄμμασιν εἰς τὸν κρημνὸν τῆς ὀκνηρίας, ὅστις κα-
τάγει αὐτοὺς εἰς τὰ τέλματα τῆς διαφθορᾶς, ἔκρινα καθήκον
μου νὰ γράψω τὸ παρὸν ἄρθρον, ὅπως ἀναπτύξω ἐν αὐτῷ ἐμ-
περιστατωμένως, ὅποια τὰ ἐκ τῆς παιδείας καὶ τῆς ἐργασίας
ἀγαθὰ.

Ὁ στρατιώτης, δηλαδή ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος, τὸν ὁποῖον
ὁ νόμος εἰσάγει εἰς τὰς τάξεις τοῦ στρατοῦ, καὶ ἐν τῷ ἅμα
μεταχειρίζεται τὴν δύναμιν, τὸν νοῦν αὐτοῦ, καὶ τὰ ὄπλα,
αἵτινα τῷ ἐνεπιστεύθη, πρὸς ὠφέλειαν τῶν ἄλλων, εἰς οὐδὲν
ἄλλο πρέπει ν' ἀποβλέπῃ, ἀλλ' εἰς τὸ πῶς νὰ λαμπρύνῃ τὸ
ἑαυτοῦ ὄνομα διὰ καλῶν πράξεων, ὠφελῶν οὕτως ἑαυτὸν καὶ
τὴν πατρίδα συνάμα· ἀλλ' ἵνα τοῦτο καταστή λυσιτελεές, ἀνάγ-
κη οἱ εἰς τὸν στρατὸν κατατασσόμενοι ν' ἀφορῶσιν οὐχὶ εἰς
τὸ πῶς νὰ προαχθῶσιν ὅσον ἐνεστι τάχιον, μεταχειρίζόμενοι
πᾶν θεμιτὸν καὶ ἀθέμιτον, ἀλλὰ πῶς νὰ μορφώσωσιν ἑαυτοὺς
ὅσον οἶόν τε τέλειον. Διὰ νὰ ἐπιτευχθῆ δὲ τοῦτο, πρέπει, ἀπο-
σκορακίζοντες τὴν ὀκνηρίαν καὶ ἀμάθειαν, νὰ τραπῶσιν ἀγαλ-
λομένῳ ποδὶ εἰς τὴν πρὸς τὴν παιδείαν καὶ τὴν μελέτην.

Ὅστις ἔχει κλίσιν πρὸς τὴν παιδείαν καὶ ἀγαπᾷ τὴν μελέτην, προσδεύει ταχέως.

Οὐδὲν τούτου ἀληθέστερον, καθόσον, ἐὰν ξίψωμεν βλέμμα εἰς ἀπάσας τὰς κοινωνικὰς τάξεις, θέλομεν ἴδει, ὅτι οἱ φιλεργότεροι καὶ ἀκνότεροι εἰσὶν οἱ μᾶλλον εὐποροῦντες καὶ τοῦτο, διότι παρ' αὐτοῖς ὑπάρχει ἡ θέλησις. Οὐδὲν δύσκολον εἰς ἐκμάθησιν, ἐὰν ὑπάρχῃ διδάσκαλος, χρόνος, καὶ πρὸ πάντων θέλησις. «Μιμηθῆτε τὸν μύρμηκα, λέγει ὁ σοφὸς Σολομών· παρατηρήσατε αὐτὸν καὶ διδαχθῆτε· οὐδὲ κύριον, οὐδ' ἀρχηγόν, οὐδ' ἐπιθεωρητὴν ἔχει, καὶ ὅμως ἐργάζεται τὸ θέρος καὶ συναίγει τὴν τροφήν, δι' ἧς θέλει διατραφεῖ τὸν χειμῶνα·» Ὡ ὀκνηροί! πότε θὰ ἐξυπνήσητε; Κοιμᾶσθε ἤδη ἡ ἀναπαύεσθε διασταυροῦντες τὰς χεῖρας, ἀλλὰ δὲν συλλογίζεσθε ὅτι, οὕτω πράττοντες, προσελκύετε τὴν πενίαν καὶ τὴν ἔνδειαν, καὶ αἵτινες μεγάλοις βήμασι σπεύδουσι πρὸς ὑμᾶς;»

Ὅτε Τιμούρ ὁ Χωλός, μονάρχης τῆς κεντρικῆς Ταταρίας, κατεδιώκετο νικηθεὶς παρὰ τοῦ Σουλτάν Βαγιαζίτου τοῦ Μονορφάλμου, κατέφυγεν εἰς τι σπηλαίον, ἵνα κρυβῆ· ἐν τῷ μυχῷ αὐτοῦ κατακείμενος, εἶδε μύρμηκα ἀναβαίνοντα κάθετόν τινα τοῦ σπηλαίου καὶ κρατοῦντα ἐν τῷ στόματι κόκκον κριθῆς, ὅστις, καί τοι ἐξωλίσθησε καὶ κατέπεσε πολλάκις, οὐχ ἦττον ἐν τῇ ἀδαμάστῳ ἐπιμονῇ του κατώρθωσε, κατανικήσας πᾶν τὸ ἐμπόδον, νὰ εἰσαγάγῃ τὸν κόκκον τῆς κριθῆς ἐν τῇ φωλεᾷ του. Ἐκ τούτου παραδειγματισθεὶς ὁ Τιμούρ καὶ διαλαθὼν τὴν καταδίωξιν τοῦ Βαγιαζίτου, ἐξῆλθε τοῦ σπηλαίου, καὶ δι' ἀκαταβλήτου ὑπομονῆς καὶ ἐπιμονῆς κατώρθωσε, καταρτίσας ἀξιόμαχον στρατὸν, νὰ κατισχύσῃ τοῦ Βαγιαζίτου καὶ νικήσας καὶ συλλαβὼν αὐτὸν, νὰ τὸν κατακλίσῃ ζῶντα ἐν τῷ σιδηροῦ κλωβοῦ.

Ἐν μόνον ἀγαθὸν ὑπάρχει, ἡ μάθησις, καὶ ἐν μόνον κακόν,

ἡ ἀμάθεια. Ὁ γινώσκων τὸ ἀγαθὸν καὶ πράττων τὸ κακὸν εἶναι ἄφρων· διότι βλάπτει αὐτὸς ἑαυτὸν. Ὁ φρόνιμος οὐδέποτε θέλει συλλάβει τὴν ἰδέαν ὅτι γινώσκει ὅ,τι ἀγνοεῖ, ἀλλὰ νομίζων ὅτι οὐδὲν γινώσκει, ζητεῖ ἀείποτε νὰ μανθάνῃ, καὶ οὕτω πολλαπλασιάζει ἀενάως τὰς γνώσεις του.

Ἐν οἶδα, ὅ,τι οὐδὲν οἶδα, ἔλεγεν ὁ θεῖος Σωκράτης, ἀποτεινόμενος πρὸς τοὺς τὰ πάντα οἰομένους εἰδέναι καὶ μηδὲν ἐπισταμένους σοφιστὰς τῆς ἐποχῆς του· καὶ τὸ γηράσκω μανθάνων ἦτο ἡ προσφιλέτης αὐτοῦ φράσις.

Εἶναι λυπηρὸν τὸ νὰ παρέλθῃ, ἔστω καὶ μία ἡμέρα, χωρὶς νὰ ὠφεληθῶμέν τι ἠθικῶς.

Οὐδεὶς ἀμριβάλλει, ὅτι ἡ ἐργασία καὶ ἡ σωματικὴ ἀσκησις εἰσὶν ἀπαραίτητοι πρὸς συντήρησιν τῆς ὑγείας· διότι ἡ ὀκνηρία εἶναι μήτηρ πλήθους σωματικῶν νόσων, πρὸς δὲ καὶ ἀφορμὴ πάσης κακίας, ὡς διαφθείρουσα τὰ ἦθη καὶ παρασύρουσα τὸν ἄνθρωπον εἰς παρεκτροπὰς ὀλεθρίας.

Ἡ ἐργασία θεραπεύει τὴν ἀνίαν ἐπιτυχέστερον ἢ αἱ ἡδοναί.

Ὁ φρόνιμος στρατιωτικὸς οὐδέποτε ἀνιάται, διότι ἡ διασκεδάσις του εἶναι ἐντιμος, δηλονότι ἡ σπουδὴ καὶ τὰ γυμνάσια. Δυστυχῶς ὑπάρχουσι καὶ τινες, οὗς ἀρχόμενος τοῦ λόγου ἀνέφερον, εἰς τοὺς ὁποίους τὰ πάντα προξενουσὶν ἀηδίαν, καὶ οἷτινες τὰς περισσοτέρας ὥρας των διέρχονται ἢ ἐν τοῖς ὑπογείοις παραδιδόμενοι ἀκορέστως εἰς τὰς ἡδείας τοῦ Βάκχου περιπτύξεις, ἢ εἰς τὰ χαρτοπαικτεῖα, ἢ εἰς αἰσχρὰ καταγωγία· διότι ἐκεῖ μόνον πίνοντες, παίζοντες ἢ κλιυνοῦμενοι εἰς ἴλυν ὀργίων, ἐκεῖ μόνον, λέγομεν, λησμονοῦσι τὰ ἐπαχθῆ καὶ βαρέα εἰς αὐτοὺς φαινόμενα στρατιωτικὰ καθήκοντα. Καὶ ἐὰν τις κατορθώσῃ νὰ τοὺς ἀποσπάσῃ πρὸς στιγμὴν τῶν καταγωγίων τούτων, περιπίπτουσιν εἰς κτηνώδη κατάστασιν· καὶ ἂν ἀνοιξῶσι τὸ στόμα νὰ προφέρωσι τι, τοῦτο θὰ ἦναι ἡ χά-

σημα, ἢ παράκτονον κατὰ τῆς ὑπηρεσίας, τῆς ἀφαιρούσης δὴ-
θεν τὰς ὥρας τῆς ἀνέσεώς των, ἢ κατὰ τῶν ἀνωτέρων, οἵτι-
νες τοὺς περιορίζουσιν εἰς τὸν κύκλον τοῦ καθήκοντος, ἐπι-
βάλλοντες αὐτοῖς τὸν ζυγὸν τῆς πειθαρχίας.

Ἄλλ' οἱ τοιοῦτοι, ἀποτυφλωθέντες ἐκ τῶν παθῶν των, οὐ-
δὲν ὀρῶσιν ἄνω τῆς ρινός των· διότι, εὐκολώτερον νικᾷ τις
τοὺς ἐχθρούς του ἢ τὰ πάθη του. Ὅθεν ἀνάγκη οὐ μόνον ν' ἀ-
ποφεύγωμεν ὄλαις δυνάμεσι τὰ αἰσχρὰ ταῦτα πάθη, ὡς ἀπο-
φεύγωμεν τοὺς ὑπὸ λοιμωδῶν νόσων προσβαλλομένους, ἀλλὰ
καὶ τοὺς εἰς αὐτὰ ἐξολισθαίνοντας ν' ἀνασύρωμεν τούτων,
καταβάλλοντες πᾶσαν προσπάθειαν καὶ δίδοντες αὐτοῖς τὸ
παράδειγμα τῆς ἀρετῆς.

Πάντες δύνανται ν' ἀποκτήσωσι ποικίλας γνώσεις, ἐκτε-
λοῦντες συνάμα πολλὰ ἔργα καὶ μὴ στερούμενοι τῶν σωματι-
κῶν διασκεδάσεων, ὧν ἔχουσιν ἀνάγκην. Τοῦτο κατορθοῦται,
ἐὰν ἐργάζωνται εἰς τὰς ὥρας τῆς σχολῆς των, τὰς ὁποίας οἱ
ἄλλοι δαπανῶσιν εἰς τὰ καφφεπωλεῖα, τὰ ὠδικὰ καφφενεῖα, τὰ
καπηλεῖα καὶ τὰς λοιπὰς διασκεδάσεις.

Πολλοὶ ἐφ' ὧν ἔπεσεν ὁ κλῆρος τῆς νεοσυλλεξίας, παρα-
γνωρίζοντες τὸ ἱερὸν καθῆκον, τὸ ὁποῖον διὰ τῆς κληρώσεως
καλοῦνται νὰ πληρώσωσι, θεωροῦσι τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρε-
σίαν ὡς βᾶρος δυσβάστακτον. Λεπτουργοὶ, γεωργοὶ, τέκτονες
κλπ. λέγουσι, κατὰ τὸ διάστημα τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας
θέλομεν λησμονήσει τὸ ἐπιτήδευμά μας, καὶ ἀφιέμενοι ἐκ τῶν
τάξεων τοῦ στρατοῦ θὰ ὦμεν ἀμαθέστεροι ἢ ὅτε εἰσῆλθομεν.

Οἱ τοιοῦτοι βεβαίως ἄλλως θέλουν σκέπτεσθαι, ἂν διὰ τῆς
ἀναγνώσεως, τῆς γραφῆς, τῆς ἀριθμητικῆς, τῆς ἱστορίας κλπ.
αὐξήσωσιν ἐν τῷ στρατῷ τὰς γνώσεις των, καὶ οὕτως ἐστολι-
σμένοι τὸν νοῦν ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν τοῦ πολίτου τάξιν, ἀφ' ἧς
τὸ ἱερώτερον τῶν καθηκόντων τοὺς ἀπέσπασε. Καθόσον, ἐνόσω